

१. परिस्मसीलो करिसओ

प्रस्तुत पाठ परिश्रमाचे महत्त्व सांगण्यासाठी रचलेला आहे. मानवाने परिश्रम करत असतांना मनःपूर्वक करावेत. त्या परिश्रमाचे फळ केवळ स्वतःलाच मिळते असे नाही तर पुढच्या पिढीला तसेच समाजालाही उपयुक्त ठरू शकते, हाच विचार प्रत्येकाने करायला हवा. हा संदेश या पाठामध्ये वृद्ध शेतकऱ्याच्या उदाहरणातून दिला आहे.

सदर पाठात कर्तव्यदक्ष राजाचे स्वभाव चित्रण आलेले आहे. प्रजेच्या अडचणी समजून घेण्यासाठी राजा आपल्या सेवकांबरोबर फेरफटका मारत असतो. एकदा तो एका शेतकऱ्याच्या झोपडीजवळ येतो. स्वच्छ झोपडी बघून राजा त्याची प्रशंसा करतो. आजही 'स्वच्छ भारत' अभियान अस्तित्वात आहे.

राजा शेतकऱ्याचे परिश्रम व उदार मनोवृत्तीचीही प्रशंसा करतो व शेतकऱ्यावर खुश होऊन त्याला पारितोषिकाच्या स्वरूपात प्रोत्साहन देतो.

अह एगम्मि उडए णिवसइ को वि करिसओ।
सअअं उज्जम-सीलो सो ण कयावि अलसो ठाइत्था।
गच्छंतेण कालेण वुड्ढत्तं आवण्णो सो उडय-समीवं एव
किमवि करेत्तो कालं गमेइ। एगम्मि दिणे णियडवट्टिणा
मग्गेण आगओ तप्पएसस्स णिवई। तं अणुसरिंसु बे
वि रायपुरिसा। आसरुहा सकोउयं पासिंसु पयाणं
परिस्समस्स फलाणि। तमुडयं दट्टूण सो भूवई कहित्था,
'अहो सच्छं सुरइयं चैव उडयं।'

पहमो रायपुरिसो : एवं एयं, महाराय! अत्थ दीसंति
फल-सहिया रुक्खा समीवट्ठा।

बीओ रायपुरिसो : देव! पीणा एए पसुणो एत्थ चरंति।
पासउ, महाराय! सो वड्ढो करिसओ

इओ एव आगच्छइ। महारायं णमिऊण
अंजलिं बंधेइ।

णिवई : सत्थि तुब्भं, भो करिसअ। तुज्झ खेतं
उडयं च दट्टूणं अईव संतुट्ठो खु अहं।
अहुणा तुमं किं करेसि?

करिसओ : अत्थ णूयणे अंब-रुक्खे आरोवेमि,
महाराय!

णिवई : रे थविर! केत्तियं तुज्झ वयं?

करिसओ : चिरं जीवउ देव! असीइ-वरिसाणि
वइक्कंताणि मम जायस्स।

णिवई : हंत! भो! असीइ-वरिसओ तुमं!
साहु, जरढ, साहु! धत्तो हं जं मम पया
दिग्घाउं उवभुंजइ। अवरं च पुच्छामि,
अस्स णवीणस्स अंबस्स फलाई किं
आसाएउं जीविस्ससि?

करिसओ : देव, णिय-काअव्वं एव करेमि।
एयस्स अंबस्स आरोवणं ण केवलं
अप्पणो उवभोगत्थं। अहं चक्खेमि
पुव्वएहिं आरोवियाणं तरूणं फलाणि।
तहेव मए आरोवियस्स तरूणो फलाणि

आसाइस्संति मे पुत्ता, पोत्ता, पपोत्ता
य। एसेव लोयस्स परिवाडी।

णिवई : रे बंधू, समीईणा खलु तुज्झ
मणोवित्ती। सुट्टु सोहसि एएण सोहणेण

कज्जेण। गिणहसु तुज्झ कायव्व-बुद्धीए
पारिओसियं। (इइ दस-सुवण्ण-
मुद्दाओ देइ)

करिसओ : (विणएण गिण्हिऊण) अहो किवालू
गुणण्णू य भअवं। अणुग्गहिओ म्हि।
सुट्टु कहियं केणावि महापुरिसेण जं।
उज्जमेण हि कज्जाणि सिज्झंति ण
मणोरहा।
अओ सया हि कायव्वो अप्पमाएण
उज्जमो।।

सद्वृथा

उडए - झोपडीत

करिसओ - कृषक, शेतकरी

उज्जम-सीलो - सतत कार्यमग्न

आसरुहा - घोडेस्वार

आरोवणं - लावणे

आरोवियाणं - लावलेल्या

सत्थि - क्षेमकुशल

गच्छंतेण कालेण - जसजसा काळ लोटत होता तसा

वुट्ठत्तं आवण्णो - म्हातारपण आलेला

अणुसरिंसु - मागोमाग आले

पीणा - धष्टपुष्ट

सुरइयं - व्यवस्थित

उज्जम - उद्योग

णियडवट्टिणा - जवळ असलेला

सकोउयं - कुतूहलाने

केत्तियं - किती?

असीइ - (संख्या वि.) ऐंशी

मणोवित्ती - मानसिकता

अणुग्गहिओ म्हि - मोठी कृपा झाली माझ्यावर, मी
आभारी आहे

साहु - छान, उत्तम

परिवाडी - रूढी, परंपरा

समीईणा - उत्तम, सात्विक

पया - प्रजा

थविर - म्हातारा

जरढ - हे वृद्धा

काअव्वं - कर्तव्य

गुणण्णू - गुणाची कदर असणारा

वइक्कंताणि - उलटली

वयस्स - मित्र

पोत्ता पपोत्ता - नातवंडे, पतवंडे

किवालू - दयाळू

१ या पाठात आलेली भूतकाळी रूपे ओळखून त्यांचे व्याकरण लिहा.

२ पाठातील णमिऊण, दट्टूण, गिण्हिऊण, बंधिऊण या पूर्वकालवाचक धातुसाधित अव्ययांच्या उपयोगांचे निरीक्षण करा व त्याप्रमाणे पुढील वाक्ये तयार करून त्यांचे अर्थ लिहा.

- १) जलं सो सरोवरस्स समीवं गच्छइ (पास)।
- २) कूवाओ पाणियं सा रुक्खे सिंचइ (कड्ड)।
- ३) पहूयं धणं वि सो सेट्ठी न तुस्सइ (लह)।
- ४) भत्तं छत्तो पाढसालं गओ (भुंज)।
- ५) पुप्फाईं सा पइदिणं देउलं गच्छइ (गेण्ह)।

३ पुढील विषयांवर कृती करा.

- १) राजा व राजपुरुष यांनी शेतकऱ्यांच्या बाबतीत काय निरीक्षण केले?
- २) शेतकऱ्यांच्या कामाचे वर्णन करा.
- ३) राजाने शेतकऱ्याला विचारलेला प्रश्न सांगा.
- ४) शेतकऱ्याने राजाला दिलेले उत्तर सांगा.

५) राजाने शेतकऱ्याची केलेली स्तुती स्वतःच्या शब्दात मांडा.

६) राजाने दिलेल्या पारितोषिकाचे स्वरूप आपल्या शब्दांमध्ये मांडा.

७) शेतकऱ्याच्या कष्टाळू जीवनाचे वर्णन करा.

४. 'उज्जमेण हि कज्जाणि सिज्जंति ण मणोरहा' या उक्तीशी साधर्म्यवाचक कथा लिहा.

५. विशेषण-विशेष्यांच्या जोड्या लावा.

१. सोहणेण अंबस्स ।
२. एयस्स कज्जेण ।

६. क्रियापदतालिका पूर्ण करा.

अनु क्रं.	रूपे	काळ	पुरुष	वचन
१.	चरंति			
२.	आगच्छइ			
३.	आरोवेमि			
४.	जीवउ			

